

LÉVAI CSABA
Debreceni Egyetem

Aetas 39. évf. 2024. 1. szám, 5–28.

ISSN 0237-7934

DOI 10.14232/aetas.2024.1.5-28

www.aetas.hu

James Madison, a rabszolgaság kérdése és a képviselet jellegéről folytatott vita az 1787. évi alkotmányozó konvención

ABSTRACT. *James Madison, the Problem of Slavery and the Debate About Representation at the Constitutional Convention in 1787.* The delegates at the Constitutional Convention were trying to solve the conflict of the large and the small states through the Great Compromise, which proposed the equal distribution of the seats in the Senate, and the proportional distribution of them in the House among the states. Madison opposed the compromise, which posed a threat to his concept concerning the proportional distribution of the seats in both chambers. Raising the issue of slavery, Madison wanted to take the delegates' mind off the conflict between the large and small states, and to highlight an even more serious problem. His intention was to urge them not to make the compromise and save his plan. According to the author, Madison mainly used the problem of slavery as a tactical device, but it does not mean that he was not aware of the real dangers of the problem.

Keywords: *James Madison, slavery, Constitutional Convention, sectional conflict, representation*

Az Amerikai Egyesült Államok új szövetségi alkotmányát az 1787. május 25-e és szeptember 17-e között Philadelphiában ülésező alkotmányozó konvención dolgozták ki. Ezen az egyik leghevesebb vita arról bontakozott ki, hogy a létrehozandó szövetségi törvényhozásban milyen módon osszák el a helyeket az egyes tagállamok között. Az alkotmányozó konvencióval foglalkozó szakirodalomban e vita hagyományosan úgy jelenik meg, mint amelyik a népe-sebb, illetve a kevesebb lakossággal rendelkező államok konfliktusát jelenítette meg, s alapvetően ennek megoldását jelentette a július 16-án elfogadott *Great Compromise* (Nagy Kompromisszum). Eszerint a Szenátusban az államok egyenlő, a Képviselőházban pedig a lakosságszám szerinti arányos képviseletének elvét érvényesítették oly módon, hogy a tagállamok lakosságába a rabszolgák háromötödét is beleszámították. Ezt a megegyezést úgy tartották számon, mint amely nem csupán a képviselet problémáját oldotta meg, hanem az új alkotmány elfogadásának legnagyobb akadályát is elhárította.

Ebben a vitában azonban az amerikai történeti hagyományban a *Father of the Constitution* (az Alkotmány Atyja) címmel kitüntetett James Madison (1751–1836) azt a gondolatot is felvetette, hogy „a nagy veszélyt általános kormányzatunk számára a kontinens hatalmas déli és északi érdekei jelentik, amelyek egymással szemben állnak. Nézzék meg a kongresszusi szavazásokat, és a legtöbb az ország földrajzi, nem pedig az államok mérete szerinti

megosztottságának megfelelően történt”.¹ Az Egyesült Államok majdani negyedik elnökének (1809–1817) ezzel a megjegyzésével kapcsolatban több kérdés is felmerül. A legalapvetőbb az, hogy a népesebb és a kevésbé népes tagállamok ellentétéről szóló vitába miért „dobta be” az északi és a déli államok közötti megosztottság kérdését. Az ugyanis „felülírta” a kisebb és a nagyobb államok szembenállását, mivel kisebb és nagyobb rabszolgatartó, illetve szabad vagy kevesebb rabszolgával rendelkező tagállamok is voltak.² Vajon Madison már ekkor előre látta a leselkedő veszélyt, azt a regionális konfliktust, ami az Unió széteséséhez és egy több mint hatszázezer áldozatot követelő polgárháborúhoz (1861–1865) vezet majd, és erre akarta figyelmeztetni kortársait? A majdani negyedik elnök 1787-ben mindezeket természetesen nem láthatta előre. Annak megítélése szempontjából azonban, hogy az alkotmányozó konvención milyen eszközök alkalmazásával miféle célok elérésére törekedett, lényeges információkkal szolgál annak vizsgálata, hogy a képviseletről folytatott vitában miért vetette fel a két nagy régió szembenállásának kérdését, ezzel összefüggésben pedig a rabszolgaság problémáját.

Tanulmányom célja e kérdések megválaszolása, amit két feltételnek megfelelően igyekszem elvégezni. Egyrészt arra törekszem, hogy Madison 1787 nyarán megfogalmazott gondolatait az alkotmányozó konvenció 18. századi kontextusába illesztve tárgyaljam, vagyis megpróbáljam elkerülni, hogy a 19. századi vagy mai fejlemények tükrében értékeljem azokat. Azzal is tisztában vagyok azonban, hogy ezt teljes mértékben nem tudom megvalósítani, hiszen már kérdésfeltevése is ennek ellenkezőjéről tanúskodik. Másrészt, mondanivalóm kifejtése azt is megkívánja, hogy a képviselet kérdését az alkotmányozó konvenció, illetve James Madison politikai gondolkodása tágabb összefüggésrendszereibe ágyazva vizsgáljam.

A probléma elemzését három lépcsőben kívánom elvégezni. Elsőként azt vizsgálom, hogy a rabszolgaság és a regionális megosztottság kérdése hogyan jelent meg a virginiai politikai gondolkodásában az alkotmányozó konvenciót megelőző időszakban. Másodikként azt elemzem, hogy ezek az elemek milyen szerepet játszottak a képviseletről folytatott vitának abban a szakaszában, amikor arról volt szó, hogy a létrehozandó szövetségi törvényhozás két házában a tagállamok egyenlő vagy valamilyen szempontok alapján megállapított arányos képviseletének az elvét érvényesítsék. Miután tisztázódott, hogy a Szenátusban a tagállamok egyenlő, a Képviselőházban pedig az arányos képviseletét fogják megvalósítani, az a kérdés került napirendre, hogy a képviselőházi helyeket milyen alapon osszák meg a tagállamok között. Harmadjára tehát azt veszem górcső alá, hogy a vitának ebben a második szakaszában milyen szerepet játszott a rabszolgaság és a regionális konfliktus problémája. Mindezzel összefüggésben azt is megvizsgálom, hogy a Madison politikai gondolkodásával vagy az alkotmányozó konvencióval foglalkozó újabb történetírásban hogyan értékelték a rabszolgaság és a regionális konfliktus szerepét e tekintetben. Nem volt célom a téma teljes historiográfiájának feltárása, hanem arra törekedtem, hogy néhány, a történész szakmában jelentős visszhangot kiváltó munka segítségével mutassam be a kialakult álláspontokat.

¹ James Madison: Rule of Representation in the Senate, 1787. június 30. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-10-02-0049%20JSMN-print-01-10-02-0050#JSMN-01-10-02-pb-0088> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.) A tanulmányban szereplő angol nyelvű szövegek a szerző fordításai.

² 1787-ben a rabszolgatartó és a nem rabszolgatartó államok megkülönböztetése nem volt azonos a déli és az északi államok szembeállításával. A gyarmati korban a rabszolgaság minden észak-amerikai brit gyarmaton törvényes volt, s az 1780-as évek végén még olyan kicsi és nagy északi államokban is létezett, mint New York vagy New Jersey. Ezért erre a korszakra vonatkozóan szerencsésebb több, illetve kevesebb rabszolgával rendelkező államokról beszélni. Erre lásd: Zilversmit: *The First Emancipation*, i. m.; Gigantino: *The Ragged Road to Abolition*, i. m.

A rabszolgaság és a regionális konfliktus kérdése Madison alkotmányozó konvenció előtti politikai gondolkodásában

Madison első jelentős politikai megbízatása az volt, hogy megyéje küldötteként részt vett Virginia 1776. május 6. és július 5. között ülésező alkotmányozó tanácskozásán. Ezt követően 1777 áprilisában sikertelen kísérlet tett, hogy bekerüljön az új virginiai törvényhozás alsóházába (*House of Delegates*), de az utóbbi testület még az év novemberében a kormányzót ellenőrző nyolc főből álló Államtanács (*Council of State*) tagjává választotta, amelyben 1779-ig szolgált. Az országos politikában akkor jelent meg először, amikor a virginiai törvényhozás az állam küldötteként a Konföderációs Kongresszusba delegálta, ahol 1780 és 1783 között, majd 1786–1787-ben tevékenykedett.³

A függetlenségi háború (1775–1783) idején a rabszolgaság kérdése elsősorban ezzel összefüggésben jelent meg Madison gondolkodásában. Mély aggodalommal töltötte el, hogy a brit hadvezetés a rabszolgákat a maga oldalára igyekezett állítani, s a virginiai politikus teljes mértékben tisztában volt azzal, hogy mindennek milyen következményei lehetnek államára és az amerikai ügyre nézve: „Az igazat megvallva ez e gyarmat egyetlen sebezhető pontja; s ha majd elnyomnak minket, akkor úgy bukunk el, mint Akhilleusz, vagyis olyasvalaki keze által, aki tudja a titkot.” Madison tehát a rabszolgákat olyan belső fenyegető erőként fogta fel, ami az egész amerikai ügy bukását eredményezheti.⁴

A háború idején az amerikai hadvezetés számára az egyik legsúlyosabb problémát a krónikus katonahiány jelentette. Ez olyan súlyossá vált, hogy az amerikai oldalon is felmerült a rabszolgák felfegyverzésének gondolata. 1775-ben ezt a megoldást Madison még elképzelhetetlennek tartotta, egy 1780. november 28-án írott levelében viszont már úgy vélte, hogy a rabszolgák felfegyverzése nem feltétlenül kell hogy negatív következményekkel járjon. Azért is jó lenne, mert „[b]izonyos, hogy ez sokkal jobban összhangban lenne a szabadság eszméivel, amit egy szabadságért vívott küzdelemben sohasem szabad szem elől tévesztenünk”. A virginiai politikus úgy találta, hogy a felfegyverzett rabszolgák felkelésének úgy lehetne elejét venni, hogy a fekete katonákat fehér tisztekkel az élen és „fehér katonák többségével” összevegyítve alkalmazzák, s attól sem kellene tartani, hogy a szolgálatért történő felszabadításuk példaként hatna a rabszolgának megmaradt többi feketére: „...a tapasztalat már megmutatta, hogy egy felszabadított azon nyomban elveszít minden kapcsolatot és szimpátiát korábbi rabszolgatársaival”.⁵

A függetlenségi háború következtében az Egyesült Államok kormányzata nagymértékben eladósodott. A háború végének közeledtével időszerűvé vált az államadósság rendezése, amiről a Konföderációs Kongresszusban nagy vita bontakozott ki. Ennek lényegét az jelentette, hogy a konföderáció által felvett adósságot milyen arányban és milyen mutatók alapján oszták el a tagállamok között. Ugyanazok a dilemmák merültek fel, amelyek négy évvel később

³ Gutzman: *James Madison*, 8–16.; Rakove: *James Madison*, 10–20.

⁴ James Madison levele William Bradfordnak, 1775. június 19. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-01-02-0047> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.) John Murray, Dunmore negyedik grófja (1730?–1809), Virginia utolsó királyi kormányzója 1775. november 7-én hirdette ki azt a proklamációját, amelyben szabadságot ígért a britek oldalára álló rabszolgáknak. 1779. június 30-án Sir Henry Clinton (1730–1795), az észak-amerikai brit haderő akkori főparancsnoka hasonló kiáltványt tett közzé, amelyben teljes biztonságot és foglalkoztatást ígért az amerikaiaktól a britek oldalára álló afroamerikaiaknak. Ezekre lásd: Parkinson: *The Common Cause*, 141–163., 463–464.; Taylor: *The Internal Enemy*, 23–30.

⁵ James Madison levele Joseph Jonesnak, 1780. november 28. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-02-02-0120> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)

az alkotmányozó konvención a képviselet elosztásával kapcsolatban a viták középpontjába kerültek. Felvetődött, hogy a közös terheket azoknak az arányoknak megfelelően osszák el, amekkora arányban az egyes államok az Egyesült Államok összlakosságából részesednek. Ezzel összefüggésben viszont az a kérdés merült fel, hogy milyen társadalmi csoportokat tekintsenek a lakosság részének. Vajon a szabad és rabszolga feketék vagy az indiánok beletartoznak-e?

E vita elején 1783. március 28-án Madison azt az álláspontot képviselte, hogy az egyes államok hozzájárulásukat „a teljes szabad lakosságuk, illetve minden korú, nemű és körülményű egyéb lakosságuk felének megfelelő arány szerint folyósítsák, kivéve az adót nem fizető indiánokat”.⁶ Érdekes, hogy eredetileg „teljes szabad fehér lakosságot” írt, amiből aztán a fehér szót kihúzta. Ez arra utalhat, hogy a szabad feketéket is beszámolandónak gondolta. A rabszolgákat az egyéb lakosság csoportjába sorolta, akiknek a felét javasolta figyelembe venni, szemben az indiánokkal, akiket teljesen kizárt ebből a körből. A virginiai politikus valószínűleg olyan közéletet próbált találni, amely a kevésbé népes és a népesebb, illetve a sok és a kevés rabszolgával rendelkező államok számára is elfogadható. Ha ugyanis Virginia a legnépesebb és a legtöbb rabszolgával rendelkező állam teljes rabszolga népességét vette volna alapul, akkor államának nagyobb mértékben kellett volna hozzájárulnia a közös adósság törlesztéséhez. Ugyanakkor a kevés rabszolgával rendelkező államok felé is gesztust igyekezett tenni azzal, hogy a virginiai rabszolgák felét mégiscsak figyelembe vette.

A négy évvel későbbi alkotmányozó konvencióhoz hasonlóan a vita arról folyt, hogy az egyes államok rabszolanépességének mekkora hányadát vegyék tekintetbe itt az államadósság, ott pedig majd a képviseleti helyek elosztása során. Ez pedig azt a problémát vetette fel, hogy egy „szabad ember” hány feketével ér fel. A nagyon kevés rabszolgával rendelkező új-angliai államok amellett érveltek, hogy a fekete rabszolgák munkavégző képessége kevésbé marad el a fehér szabad munkaerőtől, hiszen így az előbbieket nagyobb arányban vették volna figyelembe, az államadósságnak pedig nagyobb hányada esett volna a sok rabszolgával rendelkező államokra. Az utóbbi államok viszont ezzel éppen ellenkezőleg érveltek. Madison kompromisszumként a 3:2 arányt javasolta, s az erről megtartott szavazás egyértelműen az államok Észak–Dél választóvonal szerinti regionális megosztottságát tükrözte.⁷ Mivel az öt igenlő szavazat a négy nem és a két megosztott szavazat ellenében nem volt elegendő előterjesztése győzelméhez, a megoldást kereső Madison a déli államok érdekeinek jobban megfelelő 5:3 arányt javasolta, amit el is fogadtak.⁸

⁶ Madison: Amendment to Report on Restoring Public Credit, 1783. március 28. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-06-02-0136#JSMN-01-06-02-pb-0406> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)

⁷ Madison: Notes on Debates, 1783. március 28. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-06-02-0137> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.) Két új-angliai állam (New Hampshire és Connecticut) igennel szavazott, míg két másik (Massachusetts és Rhode Island) delegátusa megosztott volt. A középso államok (New Jersey, Pennsylvania, Delaware) támogatták a javaslatot, míg a déliek (Maryland, Virginia, Észak- és Dél-Karolina) ellene voltak. New Yorkból csak egy küldött volt jelen, így nem volt szavazóképes, Georgia pedig nem volt képviselve. Vagyis a kevés rabszolgával bíró új-angliai és középso államok támogatták Madison javaslatát, vagy megosztottak voltak, míg a sok rabszolgával rendelkező déliek egy emberként elleneztek azt. A Kontinentális Kongresszus jegyzőkönyve, 1783. március 28. <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lljc&fileName=024/lljc024.db&recNum=222&itemLink=r%3Fammem%2Fhlaw%3A%40field%28DOCID%2B%40lit%28jco241%29%29%230240001&linkText=1> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)

⁸ A Kontinentális Kongresszus jegyzőkönyve, 1783. március 28. <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lljc&fileName=024/lljc024.db&recNum=222&itemLink=r%3Fammem%2Fhlaw%3A%40field%28DOCID%2B%40lit%28jco241%29%29%230240001&linkText=1> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)

1783. április 1-jén a szavazást New York kérésére megismételték, az elfogadott szabályozás pedig végül úgy hangzott, hogy a tagállamok hozzájárulásait „a fehér és más szabad állampolgárok teljes száma és mindenféle korú, nemű és körülményű lakosok arányának megfelelően folyósítanak, beleértve a bizonyos számú évre kötelezett szolgálkat és a fenti felsorolásban nem szereplő egyéb személyek háromötödét, kivéve az adót nem fizető indiánokat”. A „fenti felsorolásban nem szereplő egyéb személyek” voltak a rabszolgák.⁹

James Madison ezekben a vitákban kulcsszerepet játszott. Teljes mértékben tudatában volt annak, hogy az államadósság vitájában az egyes államok szavazatai döntő mértékben az északi és a déli államokat szembeállító regionális eltérések alapján oszlottak meg. Ez mindenképpen ott lehetett gondolkodásában az alkotmányozó konvención a képviselet kérdéséről folytatott vita során. Ráadásul, a képviselet államok közötti elosztásakor 1787-ben is azt a háromötödös szabályt vették végül alapul, amelyet 1783-ban éppen Madison javaslatára fogadtak el.

Az a gondolat, hogy az amerikai unió akár fel is bomolhat, egy 1787. február 24-én, alig három hónappal az alkotmányozó konvenció összeülése előtt megfogalmazott levelében is megjelent. Ekkoriban ért véget az ún. Shays-lázadás Massachusetts nyugati megyéiben, ami nagyon nagy hatást gyakorolt az erősebb szövetségi kormányzatot megvalósítani szándékozó politikusokra.¹⁰ Az eladósodott farmerek mozgalmát ugyan viszonylag gyorsan és hatékonyan megfékeztek, Madison mégis úgy érezte, hogy az „kimondhatatlan sebeket ejtett a republikánus karakteren az Egyesült Államok azon részén, s mint mondják, a monarchia iránti hajlamot ébresztett néhány vezető elmében”. Vagyis a konföderációs kormányzat elégtelenségén túlmenően a republikánus elkötelezettséget gyengítő belső konfliktusok még sürgetőbbé tették Madison szemében a szövetségi kormányzat reformját. Mint megfogalmazta, „amennyiben a közelgő konvención nem tudnak valamilyen ellenszerben megállapodni, meggyőződésem, hogy valami nagyon másfajta berendezkedés fog következni”. Az emberek többsége ugyanis „valószínűleg előnyben fogja részesíteni azt, hogy az Uniót három tényleg megvalósítható és energetikusabb kormányzatra osszák. [...] S bár ebben az esetben egy kisebbik gonoszról van szó, mégis olyan hatalmas, hogy azt remélem, hogy ennek veszélye a forradalom minden barátját arra készíti, hogy a konföderáció olyan berendezkedése mellett álljanak ki, ami az Unió fenntartását eredményezi, és helyreállítja a republikánus név becsületét.”¹¹

2018. június 2.) A kérdést az döntötte el, hogy a déli és a középső államok többsége, illetve New Hampshire – két új-angliai állam (Rhode Island Connecticut) ellenében – támogatták Madison újabb javaslatát, míg Massachusetts megosztott maradt. New York és Georgia a fentebb jelzett okok miatt nem vett részt a voksolásban.

⁹ A Kontinentális Kongresszus jegyzőkönyve, 1783. április 1. <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lljc&fileName=024/lljco24.db&recNum=230&itemLink=r%3Fammem%2Fhlaw%3A%40field%28DOCID%2B%40lit%28jco241%29%29%230240001&linkText=1> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.) Az április 1-jei szavazáson az új-angliai államok teljesen vegyesen foglaltak állást. New Hampshire igennel szavazott, Massachusetts megosztott maradt, Rhode Island pedig nemmel voksolt, míg Connecticut képviselői nem voltak jelen kellő számban. A középső és a déli államok viszont egyértelmű igennel szavaztak, azzal a kivétellel, hogy Delaware képvisellete sem volt elégséges, Georgia pedig továbbra sem képviseltette magát.

¹⁰ A Shays felkelésre és hatására lásd: Taylor: *American Revolutions*, 366–374.

¹¹ From James Madison to Edmund Pendleton. 1787. február 24. <https://founders.archives.gov/?q=1787%20february%2024%20Author%3A%22Madison%2C%20James%22&s=1511311111&r=12> (Utolsó letöltés: 2018. június 3.)

Ebben az esetben Madison az amerikai unió felbomlásának lehetőségét a szövetségi kormányzat általa üdvösnek tartott reformja megvalósítása érdekében vetette fel. Ez az egyik legnyomósabb érvként jelent meg gondolkodásában annak az új politikai berendezkedésnek a megvalósítása érdekében, ami mellett az alkotmányozó konvención kardoskodott. Itt nem a rabszolgasághoz való viszonyulásból eredő regionális ellentéteket látta az Unió lehetséges felbomlásának hátterében, mint Philadelphiában, de itt is olyan *ultima ratioként* alkalmazta azt, amivel a maga igazát kívánta még hatásosabban alátámasztani.

James Madison politikaelmélete és a rabszolgaság kérdése

Madison politikaelméletének egyik alaptétele az, hogy a politika különféle érdekcsoportok kifejeződése. S mivel egy nagyobb területű államban többféle érdek nyilvánul meg, kisebb az esély arra, hogy ezek közül valamelyik kizárólagos helyzetbe kerül, mivel az egyes érdekek egyensúlyban tartják egymást, és kioltják a többiek törekvését a dominancia megszerzésére. Ezt a teóriát az alkotmány ratifikációs vitája során John Jay-jel (1745–1829) és Alexander Hamiltonnal (1755–1804) közösen írott, *A föderalista* című cikksorozat nevezetes 10. esszéjében fejtette ki összefüggő formában, de érvelésében már az alkotmányozó konvención is jelen volt.¹² Az 1787. június 6-án, még a képviseletről szóló vita előtt elmondott felszólalásában arról beszélt, hogy egy társadalomban mennyi olyan megosztó érdek van, amelyek szemben állnak egymással. A fő kérdés az, hogy ezeket hogyan lehet kordában tartani. Példaként azt említette, hogy az amerikai forradalom kirobbanásának hátterében is az anyaország és a gyarmatok eltérő érdekei álltak. Ezzel összefüggésben viszont a rabszolgaságra is tett egy érdekes utalást: „Amerika miért aggódott olyan jogosan a parlamenti elnyomás miatt? Azért, mert Nagy-Britanniának eltérő valós vagy vélt érdeke volt, s ha ehhez még azt is hozzáadjuk, hogy hatalommal rendelkezett fölöttünk, ezt az érdekét a mi kárunkra érvényesíthette volna. Láttuk, hogy a szín [tudniillik a bórszín – L. Cs.] egyszerű eltérése a legfelvilágosultabb korszakban az ember ember fölött valaha gyakorolt legelnyomóbb uralmának az alapja. Mi volt a magunk körében felemlített igazságtalan törvények forrása? Nem a többség vélt vagy valós érdeke volt az?”¹³

Madison a gyarmatok és az anyaország érdekkonfliktusával összefüggésben említette a rabszolgaság kérdését. Amellett, hogy egyértelműen elítélte azt, a rabszolgasággal kapcsolatos mondata témám szempontjából két további értelmezési lehetőségnek is teret nyithat. Egyrészt annak illusztrálására használhatta a rabszolgaságot, hogy saját, felvilágosultnak tartott korában is megtörténik, hogy bizonyos csoportok – például az anyaország, illetve a rabszolgatartók – valós vagy vélt érdekei alapján zsarnoki uralmat gyakorolnak más csoportok – a gyarmatok, illetve a rabszolgák – felett. Ezzel viszont arra is utalhatott, hogy a rabszolgák feletti elnyomó hatalom mögött is meghatározott, vélt vagy valós érdekek állhatnak.

¹² Hamilton–Madison–Jay: *A föderalista*, 91–100. E felfogásának eredetére lásd: Vajda: *Civilizáció és stabilitás*, i. m.; Lévai: *A republikanizmus-vita*, 327–329.; Adair: *That Politics May Be Reduced to a Science*, i. m.

¹³ Madison: *Popular Election of the First Branch of the Legislature*, 1787. június 6. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-10-02-0021#JSMN-01-10-02-pb-0033> (Utolsó letöltés: 2018. május 18.)

A rabszolgaság és a regionális konfliktus kérdése a képviselétről szóló vita első szakaszában

Egy egykamarás rendszerben a szövetségi törvényhozás helyeit annak megfelelően kellett volna elosztani, hogy az egyes államok az Unió összlakosságának vagy összes vagyonának mekkora hányadát képviselik. Ez azt jelentette volna, hogy a népesebb és/vagy gazdagabb tagállamok nagyobb, a kisebb és/vagy kevésbé módosak pedig kisebb képviselőhöz jutottak volna.¹⁴

Kétkamarás rendszer esetében dönthettek úgy, hogy az egyik házban az egyenlő, a másikban pedig az arányos képviselőt elvét érvényesítik, de úgy is, hogy mindkét kamarában az arányos képviselőt elvét részesítik előnyben. Arra nagyon kevés esély volt, hogy az arányos megosztást egyik házban se vegyék figyelembe. Bármelyik megoldást vették volna is alapul, a küldötteknek mindenekelőtt azt kellett tisztázni, hogy milyen mutatót tekintsenek a képviselői helyek államok közötti megosztása alapjának: a népességszámot vagy az adott állam részesedését az Egyesült Államok területén található összes vagyonból, esetleg mindkettőt? De ha az előbbi mellett döntenek, akkor csak a szabad fehér lakosokat vegyék-e figyelembe az adott állam lakosságának meghatározásakor, vagy esetleg a fekete rabszolgákat és az indiánokat is? Ha pedig a vagyoni részesedést tekintik kiindulási alapnak, ebbe a kategóriába sorolják-e a rabszolgákat vagy sem. A rabszolgaság kérdése azért került e viták középpontjába, mert a rabszolgák jogi helyzetének meghatározását is olyan kettősség jellemezte a korban, amelyik részben személyeknek, részben pedig ingó tulajdonnak tekintette őket. Mint láttuk, Madisonnak ezekkel a kérdésekkel már 1783-ban a Konföderációs Kongresszusban szembe kellett néznie.¹⁵

Az alkotmányozó konvención a kiindulási alapot az úgynevezett *Virginia Plan* (Virginiai tervezet) jelentette, amelyet jórészt James Madison állított össze, de Edmund Randolph (1753–1813), Virginia akkori kormányzója terjesztett be 1787. május 29-én. Ebben az szerepelt, hogy kétkamarás törvényhozást kell létrehozni, mindkét házban az arányos képviselőt elvét kell érvényesíteni, illetve a felsőház tagjait az alsóház válassza meg.¹⁶

A *Virginiai tervezet* alternatívájaként nyújtották be a kevésbé népes államok 1787. június 15-én a *New Jersey Plan*-t (New Jersey-i tervezet), amelyik olyan egykamarás nemzeti törvényhozással számolt, amelyben – a Konföderációs Kongresszus mintájára – minden tagállam egy szavazattal rendelkezett volna.¹⁷ Minthogy ez a megoldás élesen ellenkezett nézeteivel, Madison hevesen tiltakozott ellene. Úgy vélte, hogy a javaslat nem nyújt megfelelő garanciákat az ellen, hogy a hatalom a kisebbség kezébe kerüljön. Mint mondta, „a republikánus elmélet szerint valóban a jogot és a hatalmat a többség kezébe adják [...] a tények és a tapasztalat azonban azt mutatják, hogy a kisebbség erőhöz folyamodhat a többség felülírása érdekében”. Erre három esetet sorolt fel. Az első szerint, ha egy kisebbség megfelelő katonai erővel és pénzzel rendelkezik, „egyharmad meghódíthatja a másik kétharmadot. 2. Azok

¹⁴ Beeman: *Plain, Honest Men*, 218–223.

¹⁵ Erre lásd: Ghachem: *The Slave's Two Bodies*. Lévai: *Förtelmes kereskedelem*, 317–322.

¹⁶ Variant Texts of the Virginia Plan, Presented by Edmund Randolph to the Federal Convention, May 29, 1787, Text A http://avalon.law.yale.edu/18th_century/vatexta.asp (Utolsó letöltés: 2018. április 13.) A Virginiai tervezet magyarul is olvasható: *Randolph vagy Virginiai Tervezet*, 177–180. A tervezetre lásd: Rakove: *Original Meanings*, 59–65.

¹⁷ Variant Texts of the Plan Presented by William Patterson, June 15, 1787. Text A https://avalon.law.yale.edu/18th_century/patexta.asp (Utolsó letöltés: 2018. április 14.) A New Jersey-i tervezet magyarul is olvasható: *A Paterson vagy New Jersey-i tervezet*, i. m. A tervezetre lásd: Rakove: *Original Meanings*, 63–66.; *A konföderáció és az örökkévaló unió cikkelyei*, 168.

egyharmada, akik a hatalmon lévők megválasztásában részt vesznek, többséggé válhat azok csatlakozásával, akik szegénységük miatt nem rendelkeznek választójoggal, akik nyilvánvaló okokból még inkább készen állnak arra, hogy inkább a pártútók zászlajához csatlakozzanak, mintsem a megalapozott kormányzathoz. 3. Ahol létezik a rabszolgaság, ott a republikánus elmélet még félrevezetőbb.”¹⁸

Témám szempontjából ismét nagyon érdekes az a kontextus, amelyben a rabszolgaságot említette Madison. Azokat az eseteket vette számba, amikor erőszakos kisebbségek keríthetik kezükbe a hatalmat egy olyan politikai rendszerben, amely lényegének a többség hatalomgyakorlása kellene lennie. Egyértelmű, hogy a rabszolgaságot is ilyen jellegű veszélyforrásnak tekintette, viszont ezzel összefüggésben elég homályosan fogalmazott, és nem fejtette ki részletesen, hogy pontosan mire gondolt. Az első két esettől külön sorszámmal világosan megkülönböztetve említette a rabszolgaságot, ami arra utalhat, hogy ebben az esetben más jellegű veszélyeket látott. Ugyanakkor mégis azzal összefüggésben és olyan szövegkörnyezetben vetette fel a témát, amelyben arról esik szó, hogy kisebbségben lévő és a politikai jogoktól elzárt társadalmi csoportok miként alakíthatnak ki a többséget elnyomó zsarnoki uralmat. A rabszolgaságra vonatkozó megjegyzésével egyrészt arra utalhatott, hogy egy rabszolgatartó társadalomban azért bizonytalanabb a republikánus elmélet érvényesülése, mert eleve egy rabszolgatartó kisebbség lehet hatalmon a rabszolgák többségével szemben. De az is a fejében járhatott, hogy a rabszolgák is felhasználhatók a kisebbség zsarnoki uralmának megteremtésére, ahhoz hasonlóan, ahogyan az a függetlenségi háborúban történt, amikor a britek a maguk oldalára igyekeztek állítani az általuk felszabadított rabszolgákat. Mint láttuk, az utóbbi problémával Madison teljes mértékben tisztában volt, és az amerikai ügy „Achilles-sarkaként”, az azt fenyegető egyik legnagyobb veszélyforrásként tekintett rá. Bár a rabszolgaságra vonatkozó megjegyzésének tartalmát részletesen nem bontotta ki, a három pont együttesen, közös fenyegetésként lehetett jelen gondolkodásában. Ezért talán nem túlzás annak feltételezése, hogy az első két pont tartalmi elemeit a harmadikra is vonatkoztathatta: azért is gondolhatta, hogy a republikánus elmélet nem tud megfelelő módon érvényesülni egy rabszolgatartó társadalomban, mert a rabszolgákban is egy politikai jogokkal nem rendelkező, a kisebbségi zsarnokság megteremtésére potenciálisan felhasználható társadalmi csoportot látott.¹⁹

A képviselőről kibontakozó vitában Luther Martin (1748–1826) marylandi delegátus 1787. június 28-án a Virginiai tervezet ellenében a tagállamok egyenlő képviselte mellett érvelt. Mint kifejtette, amennyiben „az államok a népességük arányában fognak szavazatokkal rendelkezni, a kisebb államokat rabszolga sorba vetik, válasszák bár a képviselőiket a törvényhozások vagy a nép. Mint elhangzott, amennyiben a nagy államoknak ugyanazok az érdekei, mint a kisebbeknek, nem jelenthet veszélyt, ha egyenlő szavazatot kapnak. E feltételezés alapján ez nekik sem lenne ártalmukra, és a nagyoknak sem anélkül, hogy maguknak ne okoznának kárt. Amennyiben viszont érdekeik nem lennének azonosak, a szavazatok egyenlőtlensége veszélyt jelentene a kisebb államok számára.” Ha pedig a három legnépe-

¹⁸ Madison: Reply to the New Jersey Plan, 1787. június 19. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-10-02-0036> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.)

¹⁹ Arra vonatkozóan, hogy a virginiai rabszolgatartó politikai elit az amerikai forradalom idején, majd az azt követő évtizedekben milyen nagy és tartós fenyegetésként tekintett az állam rabszolga népességére, lásd: Parkinson: *The Common Cause*, i. m.; Taylor: *The Internal Enemy*, i. m.

sebb állam (Virginia, Pennsylvania és Massachusetts) összefogva egymással, az a kisebbeket is hasonló lépésre készítené, az Unió pedig versengő konföderációkra esne szét.²⁰

Erre a felvetésre válaszolt Madison azzal, hogy „nem szükséges a kis államok biztosítása a nagyok ellen”, mivel a három legnépesebb államot (Virginia, Pennsylvania és Massachusetts) nagyon sok eltérő érdek választja el egymástól, hiszen „szokásaik, vallásuk és más olyan körülményeik tekintetében, amelyek néha vonzalmat ébresztenek egymástól különböző közösségek között, ezek nem hasonlítanak jobban egymásra, mint a többi állam”.²¹ Ezen túlmenően, folytatta, a Konföderációs Kongresszus jegyzőkönyvei sem arról tanúskodnak, hogy ezek a nagy államok bármiféle szövetségre léptek volna egymással. A korabeli európai nagyhatalmak egymáshoz való viszonyából is azt szűrte le, hogy azok inkább egymással rivalizálnak, mintsem hogy a kisebb államok vesztére törnének. Ugyanakkor szerinte az egyenlő képviselet sem jelenthet garanciát a nagyobb politikai egységek uralmi törekvéseivel szemben, hiszen, bár a Holland Köztársaság gyűlésében minden tartománynak egyenlő képvisellete van, „a népesség körülbelül felével és a pénz körülbelül felével rendelkező Holland tartomány, befolyása révén, csendben és közvetett módon az egész köztársaságot kormányozza”.²² Az Egyesült Államok előtt tehát „két véglet áll, a tizenhárom állam teljes különválása vagy tökéletes egybeolvadása. Az első esetben független államok lesznek, amelyek kizárólag a népek jogának [*law of nations*] vannak alávetve. Az utóbbiban egyetlen egységes egészt alkotó köztársaság pusztá megyéi lesznek, alávetve az országos jognak. Az első esetben a kis államoknak minden okuk meglesz arra, hogy féljék a nagyobbakat. Az utóbbiban semmi félnivalójuk sem lesz. Ezért a kis államok helyes politikája abban áll, hogy azokat az elveket és azt a kormányzati formát támogassák, amelyik az államokat a legnagyobb mértékben a megyék helyzetéhez közelíti.”²³ Ez a kormányzati forma természetesen a Madison által a Virginiai tervezetben javasolt megoldás volt.

Madison arról kívánta meggyőzni a kisebb tagállamokat, hogy az általa javasolt képvisleti rendszer jelenti a legjobb ellenszert azokra a félelmekre, hogy a nagyobbak kiszolgáltatottjaivá válhatnak. A vitának ezen a pontján vetette fel a tagállamok északi–déli, regionális megosztottságának problémáját. Mint mondta, „amennyiben valóban lenne” a kis államokat a nagyok részéről fenyegető „valós veszély, akkor biztosítanám a kisebb államok számára a védekezés fegyvereit. De ebből az irányból nem fenyeget ilyen. A nagy veszélyt általános kormányzatunk számára a kontinens hatalmas déli és északi érdekei jelentik, amelyek egymás-

²⁰ Madison: *Notes on Debates*, 203., 203–204. Az alkotmányozó konvenció küldötteinek nem álltak rendelkezésére pontos adatok az egyes államok népességére vonatkozóan, mivel az első országos népszámlálást csak 1790-ben tartották. A korabeli közvélekedés szerint Virginia, Pennsylvania és Massachusetts volt a három legnépesebb állam. Az 1790-es népszámlálás adatai szerint Virginiának – az akkor még hozzá tartozó későbbi Kentuckyval együtt – 747 610, Pennsylvániának 434 373, Massachusettsnek pedig 378 787 lakosa volt, ami az össznépesség (3 929 214 fő) 39,7%-át képviselte. Az 1790-es census szerint viszont valójában nem Massachusetts, hanem Észak-Karolina (393 751 fő) volt a harmadik legnépesebb állam. Virginia, Pennsylvania és Észak-Karolina népessége az össznépesség 40,1%-át tette ki. Ehhez ugyanakkor azt is érdemes hozzátenni, hogy Virginia népességének 39%-át, Észak-Karolináénak pedig 26%-át politikai jogokkal nem rendelkező rabszolgák alkották. Ugyanez Pennsylvániában 1, Massachusettsben pedig 0% volt. Vagyis a ténylegesen politikai jogokkal rendelkező lakosok tekintetében Massachusetts megelőzte Észak-Karolinát. *Population of States and Counties*, 15.

²¹ Madison: *Notes on Debates*, 205–206.

²² Madison: *Notes on Debates*, 207.

²³ Madison: *Notes on Debates*, 207–208.

sal szemben állnak. Nézzék meg a kongresszusi szavazásokat, és a legtöbb az ország földrajzi megosztottságának megfelelően történt, nem pedig az államok mérete szerint.”²⁴

Ekkor a connecticuti Oliver Ellsworth-nek (1745–1807), a kis államok ügye egyik elszánt szószólójának javaslata került terítékre, hogy az új törvényhozás második kamarájában minden állam egyelő szavazattal rendelkezzen. A pennsylvaniai James Wilson (1742–1798), Madison erős nemzeti kormányzat mellett elkötelezett fegyvertársa azt vetette fel egy ilyen megoldás ellen, hogy ebben az esetben, a kisebb lakosságú államok többségi szavazatával olyan törvényeket is elfogadhatnak, amelyeket a lakosság többségét képviselő, de számbeli- leg alulmaradt államok nem támogattak. „Egy ilyesféle egyenlőség arra teszi képessé a kisebbséget, hogy mindenfajta ügyben ellenőrizze a többség érdekeit és érzelmeit.”²⁵ Ezért az a jobb megoldás, ha mindkét házban az arányos képviselet elvét érvényesítik. Ellsworth azzal válaszolt, hogy – Madison állításával ellentétben – nagyon is lehetnek a nagy államoknak olyan közös érdekei, amelyek következtében arányos képviselet esetén figyelmen kívül hagyhatják a kisebbek érdekeit, és leszavazhatják őket. Például, ha egy másik országgal kötött kereskedelmi megállapodás azt írta elő, hogy az adott ország hajói csak három-négy amerikai kikötőhöz férhetnek hozzá, melyeket Massachusetts, Pennsylvania és Virginia szavazataival ezen államokban jelölnék ki.²⁶

Madison június 30-án elmondott nagy beszédében folytatta érvelését, amelynek első részében történelemleckét tartott a connecticuti küldötnök, amit azzal koronázott meg, hogy az ókori Hellaszban a lükiai szövetség gyűlésében is a tagok „fontosságuknak megfelelő arányos szavazattal” rendelkeztek, amit „Montesquieu a legmegfelelőbb modellként ajánlott az ilyesféle kormányzatok számára”.²⁷ A delegátusok jelentős része által jól ismert nagyhírű francia teoretikus tekintélyét felhasználva azt hangoztatta, hogy a kisebbség annak ellenére is károsan akadályozhatja a többségi döntéshozatalt, ha a Szenátusban az államok egyenlő, a Képviselőházban pedig az arányos képviseletét valósítják meg. Az utóbbi nem jelent teljes garanciát a népesebb államok számára, mivel a kisebbek még így is „obstruálhatják a többség kívánságait és érzelmeit. A többség kívánságai és érdekei szempontjából ellenszenves eljárásokat zsarolhatnak ki. Továbbá azokkal ellentétes eljárásokat varrhatnak a nyakukba.”²⁸ Mindennek azért is nagy az esélye, mert a Szenátust várhatóan olyan jelentős hatalmi jogkörökkel fogják felruházni, amelyekbe az arányos képviseleti alapon működő másik kamarának nem lesz beleszólása. Vagyis a James Wilson által felvetett kisebbségi zsarnokság kialakulására nagyon is valós esélyek lennének.

Madison úgy látta, „minden sajátos érdeket, amennyire csak lehetséges, biztosítani kell, legyen szó az állampolgárok bármelyik osztályáról vagy bármiféle tagállamról. Amikor pedig veszélyes támadás éri őket, az alkotmányos hatalom védelmében kell őket részesíteni.” Ezen a ponton terelte a szót ismét arra, hogy „az államok nem méretbeli különbségeik alapján oszlanak különböző érdekekre, hanem más körülmények alapján”. Ilyen körülménynek tekintette az eltérő éghajlatot is, de kijelentette, a fő különbségek „főként abból adódnak, hogy vannak-e vagy nincsenek rabszolgáik”. Úgy vélte, „ez a két összekapcsolódó ok alkotja az érdekek nagy választóvonalát az Egyesült Államokban. Ez nem a nagy és a kis államok között, az északiak és a déliek között húzódik. És ha bármilyen őket védelmező hatalomra van

²⁴ Madison: Rule of Representation in the Senate, 1787. június 29. <https://founders.archives.gov/documents/Madison/01-10-02-0050> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.)

²⁵ Madison: *Notes on Debates*, 221.

²⁶ Madison: *Notes on Debates*, 223.

²⁷ Madison: *Notes on Debates*, 223–224.

²⁸ Madison: *Notes on Debates*, 224.

szükség, akkor azzal kölcsönösen kell felruházni ezt a két érdeket”. Vagyis olyan politikai rendszert kell létrehozni, amelyik mindkét nagy régió érdekeinek érvényesülését biztosítja. Figyelemre méltó, hogy jegyzeteiben Madison eredetileg azt írta, hogy „az egymással szembeni beavatkozások elleni” biztosítékokkal kell mindkét régiót felruházni, de ezt végül áthúzta. Úgy látszik, a két régió közötti konfliktus lehetőségét közvetlenül felvető megfogalmazást túl erősnek találta. Javítása mégis arra utal, hogy a két nagy régió egymás ellen fordulását már ekkor reális lehetőségnek tekintette.²⁹ Arra is javaslatot tett, hogy milyen képviseleti megoldással biztosítható a rabszolgatartó és a nem rabszolgatartó érdekek „kölcsönös védelme”. Azt javasolta, hogy a törvényhozás két kamarájában a tagállamok között a helyeket úgy osszák el, hogy „az egyik ágazatban csupán a szabad lakosaik számának megfelelően kellene képviselettel rendelkezniük, a másikkban pedig az egész lakosságuknak megfelelően, arabszolgákat úgy számolva, mintha szabadok lennének. Ezen elosztás szerint a déli fél az egyik, az északi pedig a másikkban lenne előnyös helyzetben.”³⁰ Abban a kamarában, amelyikben az államoknak csak a szabad lakosságát vennék alapul, az északiak, abban pedig, amelyikben a teljes rabszolga népességet is beszámítanák, a déliek jutottak volna jobb pozícióba. Ekkoriban Virginia volt a legnépesebb állam, s 1787-ben Madison nem láthatta előre azokat a demográfiai folyamatokat, amelyek eredményeként az északi régió népessége – a teljes rabszolga népesség beszámítása ide vagy oda – fokozatosan felülmúlta a déli régióét.³¹

Nagyon érdekes ugyanakkor, hogy Madison szinte azon melegebben vissza is vonta javaslatát. Két okra hivatkozott. Egyrészt „nem akarta sürgetni az érdekek megoszlását olyan okból, amely miatt azok maguktól is hajlamosak elkülönülni”.³² Érzékelte, hogy a két régió között milyen valódi feszültségek vannak kifejlődőben, s nem akarta, hogy ezek még inkább felszínre kerüljenek, és megnehezítsék az új politikai berendezkedés kidolgozását. Ez volt az az érv, amit a konvención részt vett legtöbb olyan küldött magáévá tett, aki valamilyen formában ellenezte a rabszolgaságot. Úgy vélték, az elsődleges feladat olyan működőképes kormányzati rendszer megteremtése, amelyik hosszabb távon biztosíthatja a rabszolgatartás megszüntetéséhez szükséges jogi feltételeket is. Másrészt Madison utalt „azon hatalmak egyenlőtlenségére”, amelyeket „a két házhoz kell rendelni, ami lerombolná az érdekek egyensúlyát”.³³ A szövetségi törvényhozás két házának ugyanis eltérő jogokat, feladat- és hatásköröket szántak. Végül a Szenátus megkapta az elnöki kinevezések, illetve a nemzetközi szerződések jóváhagyásának jogát, a Képviselőház viszont a költségvetés tárgyalásában

²⁹ Madison: *Notes on Debates*, 224–225.; Madison: *Rule of Representation in the Senate*, 1787. június 30. 2. számú szerkesztői jegyzet. <https://founders.archives.gov/?q=June%2030%2C%201787%20Author%3A%22Madison%2C%20James%22&s=1511311111&r=24> (Utolsó letöltés: 2023. április 2.)

³⁰ Madison: *Rule of Representation in the Senate*, 1787. június 30. <https://founders.archives.gov/?q=June%2030%2C%201787%20Author%3A%22Madison%2C%20James%22&s=1511311111&r=24> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.)

³¹ Mint láttuk, Virginia teljes népessége az 1790-ben megtartott első népszámlálás szerint az akkor még hozzá tartozó Kentuckyval együtt 747 610 fő volt. A második helyezett Pennsylvániában 434 373 lakos élt. Kentucky csak 1792-ben nyert önálló államként felvételt az Unióba. *Population of States and Counties*, 15. (Utolsó letöltés: 2019. július 8.) 1860-ban az Egyesült Államok összlakossága 31 443 321 fő volt, s ezen belül a nem rabszolgatartó és a rabszolgatartó államok lakossága 2,5:1 arányban oszlott meg az előbbieik javára. Norton–Katzman–Escott–Chudacoff–Paterson–Tuttle: *A People and a Nation*, 431., Appendix A-23.

³² Madison: *Rule of Representation in the Senate*, 1787. június 30. <https://founders.archives.gov/?q=June%2030%2C%201787%20Author%3A%22Madison%2C%20James%22&s=1511311111&r=24> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.)

³³ Uo.

kapott sajátos felhatalmazást. Vagyis hiába lett volna, mondjuk, a Délnek nagyobb befolyása a Képviselőházban, nem tudta volna megakadályozni, hogy a Szenátusban kedvezőbb pozíciókkal rendelkező Észak érvényesítse érdekeit az elnöki kinevezések vagy a nemzetközi szerződések jóváhagyása vonatkozásában, és megfordítva.

A vita első szakaszának értékelése az újabb amerikai történetírásban

1996-ban jelent meg Jack N. Rakove Pulitzer-díjas monográfiája az alkotmány megszületéséről. A kaliforniai történész úgy vélte, Madison a kialakult patthelyzetben eljutott annak felismeréséig, hogy mindenképpen kompromisszumra van szükség, függetlenül attól, hogy az egyes javaslatok mögött mennyire meggyőző érvek állnak. Fellépése is szerepet játszhatott ugyanis abban, hogy a konvenció elvetette Ellsworth-nek a tagállamok egyenlő képviseletére vonatkozó javaslatát, és bizottságot jelölt ki egy kompromisszum kidolgozására. Igaz, ezt Madison ellenezte, viszont a regionális konfliktus veszélyének említésével, eredeti szándékaitól függetlenül is hozzájárulhatott ahhoz, hogy az említett bizottságba a nagyobb államok olyan képviselői kerüljenek be, „akiknek korábbi hozzászólásai a leginkább érveltek a kompromisszum mellett”.³⁴ Ezzel pedig mégis nagy szerepet játszott a képviseletről folytatott vita e részének megoldásában, áttételesen pedig a Nagy Kompromisszum létrejöttében és a konvenció sikerében.

Richard Beeman inkább elszalasztott lehetőséget látott Madison regionális megosztottsággal kapcsolatos felvetésében. Úgy vélte, ezzel a kis államokra akart nyomást gyakorolni. Mégis úgy látta, hogy „ezt a fontos pillanatot azzal az olcsó fogással ásta alá, hogy Connecticutot kipécézte annak igazolásaként, hogy egy csakis a saját érdekeit szem előtt tartó állam hogyan állhat a nép egészének javát szolgáló nagyobb jó érvényesülésének az útjába”.³⁵ A képviselet kérdésében Roger Sherman (1721–1793) és a connecticuti delegáció erőteljesen törekedett egy kompromisszum tető alá hozására. Madison viszont gúnyosan azt vetette a szemükre, hogy a Konföderációs Kongresszusban éppen ők voltak azok, akik vétőjoguk önző alkalmazásával sorra meghiúsították a közös döntéseket. Vagyis Madison fellépése így kifejezetten a kompromisszum meggátlását segítette elő. Szándékoltan gúnyos hangvételével maga tette semmissé azt a drámai hatást, aminek révén a regionális konfliktus középpontba állítása a kompromisszum előnyére válhatott volna.³⁶

Kevin R. Gutzman is úgy vélte, hogy a regionális konfliktus „bevetésével” Madison „megpróbálta elterelni a figyelmet a nagy államok által alkotott koalíció fenyegetéséről”, így segítve elő saját javaslatának elfogadtatását, amit azonban végül nem sikerült elérnie. Lényegében tehát pusztán taktikai eszközt látott a felvetésben.³⁷

Az Andrew Burstein – Nancy Isenberg szerző- és házaspár is úgy vélte, hogy Madison, érzékelve a patthelyzetet és saját álláspontja vesztesre állását, végső kísérletet tett saját elképzelése elfogadtatására, s ebben szánt nyomásgyakorló szerepet a regionális megosztottság ügyének, amivel a kis állami álláspont kompromittálására törekedett. Azzal vádolta őket, hogy az államok egyenlő képviseletéhez való merev ragaszkodásuk az Unió széteséséhez fog vezetni. Azzal érvelt, hogy a külső fenyegetéssel szemben az Egyesült Államoknak erős központi kormányzatra van szüksége, mert a kis és a nagy államok biztonságát is ez tudja garantálni. Ennek hiányában a kis államok hamarosan állandó hadsereget hoznának létre az

³⁴ Rakove: *Original Meanings*, 69.

³⁵ Beeman: *Plain, Honest Men*, 183.

³⁶ Farrand: *The Records of the Federal Convention*, 485–486.; Beeman: *Plain, Honest Men*, 183.

³⁷ Gutzman: *James Madison*, 107.

erős szomszédaik részéről fenyegető veszély elhárítására, s ezt a példát aztán minden állam követné. A fenyegetettség állandó érzése pedig a végrehajtó hatalom túlzott megerősödéséhez, zsarnoki kormányzatok kialakulásához vezetne. Ez csak akkor kerülhető el, „ha a kis államok belátják sebezhetőségüket, és elfogadják, hogy nincsenek abban a helyzetben, hogy igényeket fogalmazhatnának meg”. Amint Burstein és Isenberg megjegyezte, „Madison megközelítése már eddig is provokatív volt, de a darázs-fészket még jobban felzavarta azzal, hogy a vitát az Észak és a Dél közötti különbségek nehezen megjósolható végkifejletéhez vezető tárgyára terelte”.³⁸

A Burstein–Isenberg szerzőpáros álláspontja valahol Rakove és Gutzman véleménye között helyezkedik el. Szerintük a regionális megosztottság felvetése tette lehetővé Madison számára, hogy a rabszolgák beszámítását úgy foglalja bele a június 30-án tett javaslatába, hogy közben mindkét házban fenntartsa az államok arányos képviselőinek elvét.³⁹ Ez viszont kompromisszumra törekvő javaslatnak volt tekinthető, mivel ez a változat a kis államok számára is elfogadhatóbb lehetett, de a nagy és a rabszolgatartó államok befolyását is biztosította. Madison törekvése azonban végül kudarcot vallott, mivel a delegátusok többsége nem volt vevő rá, másrészt maga vonta vissza azt. Vagyis Madison törekedett a kompromisszumra, de annak kialakításában nem volt közvetlen szerepe.

Jeff Broadwater még egyértelműbben amellett foglalt állást, hogy Madison valójában nem önálló érvényességgel bíró érvként, hanem csak a kormányzati rendszerrel kapcsolatos egyéb céljai megvalósítása érdekében, taktikai fegyverként vetette be a regionális megosztottság problémáját. Mint megállapította, „a philadelphiai viták bepillantást engednek a rabszolgaságról alkotott nézeteibe, de tisztában kell lenni azzal, hogy ezek csak olyan megjegyzések voltak, amelyeket az ehhez a problémához nem kapcsolódó célok szolgálatában tett”.⁴⁰

Azzal minden értékelő egyetért, hogy a taktikai elem mindenképpen jelen volt Madison megfontolásai között. A képviselőletről szóló vitának ezen a pontján úgy látszott, véleményével kisebbségbe szorult, s még egy határozott kísérletet kívánt tenni annak elfogadtatása érdekében. Ehhez használta nehéztüzérségként a regionális megosztottság egyébként mindenki által érzékelt problémáját. Ezen túlmenően a kérdés említésében egy másik taktikai elem is szerepet játszhatott. Arra is fel kívánhatta hívni delegátus társai figyelmét, hogy a kisebb és a nagyobb államok konfliktusán túl egy még fontosabb ellentét is megosztja a tagállamokat. Vagyis az a kérdés, amiről éppen kiélezett vitát folytattak, s amiben megkérdőjelezték az ő helyesnek tartott elgondolását, nem is olyan lényeges. Ugyanakkor valószínűleg nem tette volna ezt, ha az utóbbi konfliktust nem tartotta volna valóban létezőnek és fontosnak. S ha már felvetette, új érve hatásosságának biztosítása érdekében meg kellett indokolnia, miért gondolja így. Ennek a június 30-án elmondott felszólalásával igyekezett eleget tenni.

Abban viszont megoszlik a történészek véleménye, hogy taktikai kísérlete mennyire volt sikeres. Egyedül Jack Rakove utalt arra, hogy Madison felvetése áttételesen hozzájárult a képviselői ügyében létrejött kompromisszum megszületéséhez s ezen keresztül az egész konvenció sikeréhez. Rakove volt az a történész is, aki legerőteljesebben érvelt amellett, hogy a regionális konfliktus felvetésének a taktikai elemen túlmutató szerepe is volt Madison gondolkodásában. Ő hívta fel a figyelmet arra, hogy Madison megelőző pályafutása során már

³⁸ Madison: *Notes on Debates*, 214. A zsarnoki kormányzat támaszául szolgáló állandó hadsereg tekintetében Madisonra is nagy hatással volt a 18. századi brit ellenzéki, ún. valódi *whig* felfogás. Ennek amerikai hatására lásd: Vajda: *Republikanizmus*, i. m.; Lévai: *A republikanizmus-vita*, i. m. Burstein – Isenberg: *Madison and Jefferson*, 156.

³⁹ Madison: *Notes on Debates*, 225.

⁴⁰ Broadwater: *James Madison*, 308.

többször foglalkozott a kérdéssel, vagyis annak súlyával 1787 nyarán már teljes mértékben tisztában volt. Ezzel jómagam is egyetértek, hiszen a regionális megosztottság kérdését annak bemutatására is felhasználta, hogy két létező érdekcsoport konfliktusát hogyan lehetne kölcsönös alkotmányos védelemben részesítésük által kezelni, s a kisebb és a nagyobb államok konfliktusában is ez a feladat állott a küldöttek előtt. Ugyanakkor az is többféle következtetésre ad alkalmat, hogy az általa javasolt képviseleti megoldástól azon nyomban vissza is táncolt. Egyrészt arra, hogy a rabszolgaság kérdésének „bevetését” részben valóban elterelő hadműveletnek szánta, s azt ezúttal nem kívánta részletesen vizsgálni és megoldani. Másrészt pedig arra, hogy ezt a problémát olyan komolynak és szerteágazónak látta, hogy arra nem tudott és az adott helyzetben nem is akart könnyű gyógymódot ajánlani.⁴¹

A regionális konfliktus és a politikai rendszer stabilitása

Madison gondolkodásában

Madison tehát világosan érzékelte, hogy az Egyesült Államokban egyre inkább két nagy érdekcsoport áll szemben egymással: a rabszolgatartó Dél és az alapvetően nem rabszolgatartó Észak. Ez viszont ellentmondásban volt azzal a felfogásával, hogy a nagy területű Egyesült Államokban éppen az egymást egyensúlyban tartó érdekek sokfélesége révén maradhat fenn tartósan a republikánus kormányzat, hiszen egyik partikuláris érdek sem tud olyan erőssé válni, hogy az összes többi magá alá gyűrje. Madison a sokféle érdek egyensúlyán alapuló republikánus politikai rendszerre vonatkozó elméletét azzal a klasszikus republikánus felfogással állította szembe, amely szerint köztársasági államformát csak olyan kis területű államokban lehet megvalósítani, amelyekben a polgárok személyesen tudják érdekeiket a közös gyűlésben képviselni.⁴² Ő ezt tiszta demokráciának nevezte, amivel a képviseleti rendszert alkalmazó köztársaságot állította szembe. A virginiai politikus szerint a nagy területű Egyesült Államok azért alkalmasabb a republikánus politikai berendezkedés megteremtésére, mivel a kis területű köztársaságokban az azonos élethelyzetben lévő – és ezért hasonlóan gondolkodó – emberek könnyebben alkothatnak olyan érdekcsoportot, amelyik uralkodó helyzetbe emelkedhet, a másként gondolkodókat pedig elnyomhatja. A nagy területű Egyesült Államokban viszont olyan sok érdekcsoport alakul ki, hogy azok – egymást egyensúlyban tartva – megakadályozzák egy ilyen helyzet kialakulását.⁴³

Más viszont a helyzet, ha az érdekek feltételezett pluralizmusa két hatalmas szembenálló, északi és déli érdekkomplexumra redukálódik. Két erős szereplő egyensúlyát sokkal nehezebb biztosítani és fenntartani, mivel csakis egymás kárára erősödhetnek vagy gyengülhetnek. A következmény pedig egy olyan küzdelem lesz, amelynek végén csak egyetlen alternatíva marad: az egyik legyőzi a másikat. A végeredmény pontosan az lesz, amit Madison el akart kerülni. Ilyen körülmények között viszont más eszközökre van szükség a politikai rendszer stabilitásának biztosítása. Ezt a stabilitást az biztosítja, hogy a többség számára megadják a kormányzat hatékony működtetésének lehetőségét, úgy azonban, hogy az ne vezessen a kisebbség érdekeinek elnyomásához. A kérdés az, hogy olyan szövetségi képviseleti rendszert alakítsanak-e ki, amelynek elsődleges feladata a választópolgárok mint egyének jogainak biztosítása, vagy „az államok bizonyos széles társadalmi csoportosulásai számára

⁴¹ Madison: Rule of Representation in the Senate, 1787. június 30. <https://founders.archives.gov/?q=June%2030%2C%201787%20Author%3A%22Madison%2C%20James%22&s=1511311111&r=24> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.) 2. jegyzet

⁴² Hamilton–Madison–Jay: *A föderalista*, 96–87.; Montesquieu: *A törvények szelleméről*, 203–204.; *Brutus esszéi*, 186–187.

⁴³ Hamilton–Madison–Jay: *A föderalista*, 91–100.

biztosítsanak speciális alkotmányos garanciákat, legyen szó kicsi vagy nagy, északi vagy déli államokról.”⁴⁴

Az alkotmányozó konvenció végül a két elv egyszerre történő érvényesítése mellett foglalt állást. Egy ilyen rendszert pedig könnyebben tudtak úgy kialakítani, ha az egyik házban a tagállamok, a másikban pedig a választópolgárok közvetlen képviseletét valósítják meg. Ez viszont ellentmondott Madison azon elképzelésének, hogy mindkét házban a valamilyen alapon történő arányos képviselet elvét érvényesítsék. Ebben a helyzetben „Madison abban reménykedett, hogy a kárt [ti. hogy a küldöttek nem támogatták, hogy mindkét házban az arányos képviselet elve érvényesüljön – L. Cs.] úgy is mérsékelni lehet, hogy közben az arányos képviselet elvét megmentsék [ti. a Szenátusban – L. Cs.]”.⁴⁵ Ezt szolgálta volna a június 30-án beterjesztett és visszavont javaslata. A regionális megosztottság terítékre kerülése azonban a rabszolgatartó államok biztonságának kérdését állította a középpontba, ami másfelől a kis államok nagy államokkal szembeni biztonsági igényeit is legitimálta. Ez pedig abba az irányba hatott, hogy a konvenció az egyik házban elfogadja az államok egyenlő képviseletének elvét.

A rabszolgaság és a regionális konfliktus problémája a vita második szakaszában

A vita második szakaszában a fő kérdéssé az vált, hogy abban a házban, amelyben az arányos képviselet elve valósul meg, milyen alapon osszák el a képviselői helyeket. Az elosztás elveiről folytatott vita azonban már azt megelőzően elkezdődött, hogy eldőlt volna, hogy az arányos képviseletet hány kamarában érvényesítik.

A Virginiai tervezetben az szerepelt, hogy a nemzeti törvényhozásban a helyeket „a hozzájárulási kvótáknak vagy a szabad lakosoknak megfelelően kellene elosztani, ahogyan a különböző esetekben egyik vagy másik szabály alkalmazása látszik a legjobbnak”.⁴⁶ A „hozzájárulási kvóta” arra a háromötödös szabályra utal, amely alapján a közös adósságot, valamint a tagállamoknak a Konföderációs Kongresszus működéséhez nyújtott hozzájárulásait elosztották. Mint láttuk, 1783-ban – Madison kompromisszumos javaslatának köszönhetően – a Konföderációs Kongresszus úgy döntött, hogy az államadósság és a hozzájárulási költségek kiszámításakor szabad népességük mellett a tagállamok rabszolga népességének háromötödét is figyelembe fogják venni.⁴⁷

A képviseletről szóló vita elején, még június 11-én a Virginiai tervezetben felvetett alternatívák közül a dél-karolinai John Rutledge (1739–1800) és Pierce Butler (1744–1822) a „hozzájárulási kvóta” alkalmazását javasolta.⁴⁸ A háromötödös formulát a dél-karolinai Charles Pinckney-nek (1754–1824) a még a konvenció előtt kidolgozott és 1787. május 29-én beterjesztett, de a tanácskozás által elutasított tervezete is tartalmazta. Ezt pontosította

⁴⁴ Rakove: *Original Intent*, 77–78.

⁴⁵ Rakove: *Original Meanings*, 79.

⁴⁶ Variant Texts of the Virginia Plan, Presented by Edmund Randolph to the Federal Convention, May 29, 1787, Text A http://avalon.law.yale.edu/18th_century/vatexta.asp (Utolsó letöltés: 2018. április 13.) A Virginiai tervezet magyarul is olvasható: *Randolph vagy Virginiai Tervezet*, 178.

⁴⁷ Madison: Notes on Debates, 1783. március 28. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-06-02-0137> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.); a Kontinentális Kongresszus jegyzőkönyve, 1783. március 28. <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lljc&fileName=024/lljc024.db&recNum=222&itemLink=r%3Fammem%2Fhlaw%3A%40field%28DOCID%2B%40lit%28jco241%29%29%230240001&linkText=1> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)

⁴⁸ Beeman: *Plain, Honest Men*, 152.; Farrand: *The Records of the Federal Convention*, 196., 200–201.

James Wilson pennsylvaniai küldött még aznap abban a formában, hogy „minden államban az összes fehér és más szabad, bármilyen életkorú és nemhez tartozó és körülményű állampolgár teljes száma mellett a bizonyos évre szolgálatra kötelezetteket és minden olyan egyéb személy háromötödét vegyük tekintetbe, akikre a fenti leírás nem illik, kivéve az adót nem fizető indiánokat”.⁴⁹ Az „egyéb személy” kifejezés természetesen itt is a rabszolgákra vonatkozott. Wilson és Pinckney háromötödös javaslatát végül kilenc állam fogadta el két állam ellenében. Delaware és New Jersey szavazott ellene, de ők sem a rabszolgaság elleni tiltakozásukat akarták ezzel kifejezni, hanem kis államok lévén az arányos képviselet minden formáját elutasították. Mivel 1783-ban a háromötödös megoldás akkori változata az ő javaslata alapján merült fel, Madison ezt a megoldást most is támogatta, Virginia delegációjával egyetemben.⁵⁰

A küldöttek a vagyoni és a népességi elv közötti vita megoldása érdekében bizottságot neveztek ki. Mivel a teljes népességet felölelő első népszámlálást csak 1790-ben tartották, a képviseleti helyek népesség szerinti elosztásakor csak becslésekre tudtak támaszkodni. Valamivel jobban becsülhető volt az államok vagyona, és „a feltételezett vagyon vonatkozásában bizonyos tekintetben a feketék és a fehérek számát is” tekintetbe vették.⁵¹

Madison a képviseletről folytatott vitának ebben a szakaszában meglepően ritkán szólalt fel, ám július 9-én elérkezettnek látta a pillanatot arra, hogy újból felvesse az eredetileg június 30-án beterjesztett és visszavont javaslatát.⁵² Felvetése azonban teljes elutasítással találkozott, mivel, mint láttuk, „ekkorra a küldöttek többsége arra a következtetésre jutott, hogy a felsőház esetében az államok képviseletében az egyenlőség elvét kell alkalmazni”.⁵³

Madisonnak az a felvetése viszont nagyobb visszhangra talált, hogy a valódi ellentét ebben a kérdésben sem a kis és a nagy, hanem a déli és az északi államok között áll fenn. A massachusetts-i Rufus King (1755–1827) nemcsak azt fogadta el, hogy az államok közötti „alapvető érdekkülönbségek nem [...] a kicsik vagy a nagyok, hanem a déliek és a keletiek között feszülnek”, hanem abban is egyértett Madissonnal, hogy a vita háttérében a két nagy régió eltérő politikai és gazdasági érdekei állnak.⁵⁴ Úgy vélte, hogy mivel az erősebb szövetségi kormányzat fog rendelkezni a kereskedelemnek az északi államok javára történő szabályozásának jogával, az Unió létrejötte előnyös hatással lesz azok gazdaságára. Ezért cserébe viszont az északi küldöttek a képviselőházi helyek elosztásakor fogadják el a rabszolgák háromötödének beszámítását, amivel a déli államok többletképviselethez jutnak.

Mielőtt azonban ezen az alapon létrejöhetett volna a megegyezés, Price Butler és Charles Cotesworth Pinckney (1746–1825) dél-karolinai delegátusok július 11-én újból felvetették,

⁴⁹ Farrand: *The Records of the Federal Convention*, 201.

⁵⁰ Beeman: *Plain, Honest Men*, 155. Madison 1783-as háromötödös javaslatára lásd: Madison: *Notes on Debates*, 1783. március 28. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-06-02-0137> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.) A Kontinentális Kongresszus jegyzőkönyve, 1783. március 28. <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lljc&fileName=024/lljc024.db&recNum=222&itemLink=r%3Fammem%2Fhlaw%3A%40ofield%28DO-CID%2B%40lit%28jco241%29%29%230240001&linkText=1> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)

⁵¹ Farrand: *The Records of the Federal Convention*, 560–561.

⁵² Madison: *Notes of Debates*, 259.

⁵³ Beeman: *Plain, Honest Men*, 207.

⁵⁴ Madison: *Notes of Debates*, 260. Akkoriban a kevesebb rabszolgával rendelkező, Marylandtól északra fekvő középső és új-angliai államokat nevezték keleti államoknak, különös tekintettel az utóbbiakra. Az elnevezés abból származott, hogy a középső, de különösen az új-angliai államok nemcsak északabbra, hanem a földrajzi hosszúság tekintetében keletebbre is helyezkedtek el, mint a déli államok.

hogy a rabszolgák teljes számát vegyék figyelembe. Ennek elfogadtatása érdekében meg kellett kérdőjelezniük azt az érvet, amivel a vitában a háromötödös formulát alátámasztották, vagyis hogy a fekete rabszolgák a fehér munkások teljesítményének csak háromötödére képesek. Ezt szemrebbenés nélkül meg is tették, a képviselőt elosztását pedig újra a tagállamok vagyonára alapozva kívánták meghatározni.⁵⁵

A dél-karolinaiak újbóli fellépése minden vitázó felet keményebb állásfoglalásra készítette. A pennsylvaniai Gouverneur Morris (1752–1816) most már a rabszolga népesség bármilyen formában való figyelembe vételét elvetette, mondván, „Pennsylvania népe fellázadna azon ötlet hallatán, hogy azonos alapon kezeljék őket a rabszolgákkal. Minden olyan tervet elvetnének, aminek ilyen hatása lenne.”⁵⁶ Ilyen körülmények között a háromötödös megoldást annak két eredeti támogatója, Rufus King és James Wilson is elvetette. A vita odáig fajult, hogy a jelenlévő tizből már csak négy állam támogatta a háromötödös elképzelést hat ellenében.⁵⁷

Ezen a ponton, július 11-én azzal a problémával összefüggésben, hogy az egyes államok jövőbeli képviselői milyen mechanizmusok alapján kövessék az egyes államok és régiók lakosságának változásait, Madison kifejtette, hogy a nagyobb népesség, valamint a földek nagyobb szűkössége miatt a lakosság „az Egyesült Államok északi és középső részeiből a déli és a nyugati” részekre fog áramlani, ami az utóbbi régiók képviselőit megerősödséhez fog vezetni. Mint korábban említettem, nemcsak Madison, hanem a déli kortársak nagy része is osztotta ezt a véleményt. Erre a szintén virginiai George Mason (1725–1792) azzal válaszolt, hogy „amint a déli és a nyugati népesség kerülne túlsúlyba, aminek néhány éven belül meg kell történnie, a hatalom a kisebbség kezébe kerülne, és azt sohasem engedné át a többségnek, hacsak az alkotmány ezt nem írja elő”. Mason szerint ugyanis a déli többség csak a rabszolgák teljes számának beszámításával állna elő, vagyis a politikai jogokkal rendelkező szabad fehér népesség vonatkozásában a Dél kisebbségben lenne, s mégis az ő kezükbe kerülhet a hatalom. Vagyis épp olyan helyzet állna elő, amitől Madison annyira tartott.⁵⁸

Július 12-én reggel Gouverneur Morris a helyzet megmentése érdekében azt indítványozta, hogy akár a vagyont, akár a népességet választják a képviselőt alapjául, az egyes államok képviselői legyenek arányosak az államok által fizetendő adókkal, amihez George Mason azt a kiegészítést fűzte, hogy a képviselőt csak a tagállamok által fizetett egyenes adókkal legyen arányos, az olyan közvetett adókat, mint a behozatalra és a kivitelre kivetett vámok ne vegyék figyelembe. Mindez azt jelentette, hogy a háromötödös szabály elfogadása esetén a rabszolgatartó államokra az egyenes adók akkora hányada jutott, amekkorát az összlakosságból való részesedésük a területükön élő feketék háromötödével együtt képviselt. Mivel a rabszolgák nem fizettek adót, ez jelentős többlet adóterhet rótt ezen államok fehér lakosságára. Ez a többlet teher még nagyobb lett volna, ha a teljes rabszolga népességet veszik figyelembe. Morris kompromisszumra törekedett, hiszen az északi államok úgy érezték, hogy a háromötödös formula elfogadása esetén a délieknek e téren tett engedményért cserébe a rabszolgatartó államok többlet adók formájában nagyobb terhet vállalnak magukra. A figyelembe vett adóknak az egyenes adókra történő korlátozása, illetve a behozatali és a kiviteli vámok figyelmen kívül hagyása részben szintén a nagyobb kereskedelmi forgalmat lebonyolító északi államok megnyerését célozta.⁵⁹

⁵⁵ Madison: *Notes of Debates*, 268.; Beeman: *Plain, Honest Men*, 208–209.

⁵⁶ Madison: *Notes on Debates*, 269., 271.; Beeman: *Plain, Honest Men*, 209–210.

⁵⁷ Madison: *Notes on Debates*, 276.; Beeman: *Plain, Honest Men*, 210–211.

⁵⁸ Madison: *Notes on Debates*, 273., 274.; Beeman: *Plain, Honest Men*, 209–210.

⁵⁹ Madison: *Notes on Debates*, 277.; Beeman: *Plain, Honest Men*, 211.

Az újból kialakulni látszó konszenzust ezúttal az észak-karolinai William Davie (1756–1820) indítványa torpedózta meg. Ő ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy „néhány úriember a rabszolgáik alapján történő minden képviselettel meg akarja fosztani a déli államokat. Biztos abban, hogy Észak-Karolina soha nem lépne szövetségre semmiféle feltétel alapján, amelyik azok legalább háromötödét nem számítja be. Amennyiben a keleti államok teljesen ki akarják zárni a rabszolgákat [a számításból], a dolog véget ért.”⁶⁰ Magyarán, ha a déli államok számára nem biztosítják, hogy rabszolgáik legalább háromötödét figyelembe vegyék a képviseleti arányok kialakításakor, Észa-Karolina küldöttei elhagyják a tanácskozást.

Gouverneur Morris és Rufus King azonban újból felvette a kesztyűt. Az utóbbi úgy találta, hogy a déli államok valamikor többségbe kerülhetnek az északiakkal szemben, s „ha most, amikor úgy látják, hogy igazságtalanságot fognak elkövetni ellenük, elszakadással fenyegetőznek, vajon a fenyegetéseik kevésbé lesznek majd sürgetők és hatékonyak, amikor igényeiket erővel fogják alátámasztani? És még a közbeeső időszakban is mindig mondhatják, hogy legyetek igazságosak velünk szemben, mert különben kíváunk.”⁶¹

A kedélyeket Oliver Ellsworth és Edmund Randolph Gouverneur Morris és George Mason egyenes adókat magában foglaló háromötödös javaslatának felmelegítésével és pontosításával igyekezett megnyugtatni.⁶² A felvetéseket végül James Wilson összegezte. Javaslatát tartalmazta, hogy a képviseleti helyeket az egyes államok által befizetett egyenes adók arányában osszák el a tagállamok között. Minthogy a küldöttek tisztában voltak vele, hogy ezek az arányok idővel megváltozhatnak, a javaslat azt is magában foglalta, hogy az új szövetségi törvényhozás összeülése után két éven belül az esetleges új arányok megállapítása céljából népszámlálást kell tartani. A távolabbi jövőre vonatkozóan a javaslat rendszeres népszámlálások megtartását irányozta elő, de még nem specifikálta, hogy ezeket milyen gyakran kell majd megrendezni. Abban a tekintetben, hogy kiket tekintsenek a népszámlálások alanyának, a tervezet a Konföderációs Kongresszusnak azt az 1783. április 18-án született határozatát vette alapul, amelyik a rabszolgák háromötödének tekintetbe vételéről döntött, és azt javasolta, hogy az egyenes adókat is ennek megfelelően osszák el a tagállamok között. Ezt aztán a jelenlévő tíz államból hat elfogadta, két állam delegációja megosztott volt, kettő pedig ellene foglalt állást. Két, notóriusan a kis államok egyenlő jogai mellett kiálló állam (New Jerseys és Delaware) ellenerte, a meghatározó középső és a déli államok többsége (Connecticut, Pennsylvania, Maryland, Virginia, Észak-Karolina és Georgia) támogatta, míg Massachusetts és Dél-Karolina megosztott volt.⁶³

A képviseleti rendszerre vonatkozó megállapodás végül 1787. július 16-án öltött testet a Nagy vagy Connecticut-i Kompromisszum formájában. Eszerint kétkamarás törvényhozást kell létrehozni, amelynek egyik házában (Szenátus) minden állam egyenlő képviselettel, vagyis két-két szenátorral rendelkezik, míg a másik házban (Képviselőház) az arányos képviselet elvét érvényesítik, a háromötödös szabállyal kiegészítve. A nagyobb államok képviselői e kompromisszum elfogadásáért cserében azt kérték, hogy a szövetségi bevételekre vonatkozó törvényjavaslatok kezdeményezése és jóváhagyása kizárólagosan a Képviselőház hatáskörébe kerüljön, vagyis az állami bevételek szabályozásába és elosztásába nagyobb beleszólása legyen a nagyobb lakosságszámú államoknak, amelyek több adót fizetnek be a költségvetésbe. Ezt a kívánságot végül abban a formában hagyták jóvá, hogy az ilyen törvény-

⁶⁰ Madison: *Notes on Debates*, 278.; Beeman: *Plain, Honest Men*, 211.

⁶¹ Madison: *Notes on Debates*, 278., 280.

⁶² Madison: *Notes on Debates*, 278., 279.; Beeman: *Plain, Honest Men*, 211–212.

⁶³ Madison: *Notes on Debates*, 282.

javaslatok kezdeményezésének joga kizárólagosan a Képviselőházat illeti, míg a Szenátus módosításokat terjeszthet be ahhoz, s természetesen a törvényt is el kell fogadni.⁶⁴

A háromötödös klauzula értékelése az újabb amerikai történetírásban

A háromötödös szabály becikkelyezésével kapcsolatban joggal volt felvethető az a vélemény, hogy az Alapítók ezzel nem egyszerűen legitimálták a rabszolgaság intézményét az Egyesült Államokban, hanem a rabszolgaságot a demokratikus politikai intézményrendszer egyik fő komponense döntő alkotórészeként ismerték el.

Jack Rakove ebben a tekintetben is „realista” álláspont kialakítására törekedett. Arra hívta fel a figyelmet, hogy az alkotmány megfogalmazóit nem a modern rasszizmus eszméi vagy a rabszolgaságot „pozitív, jó dolognak” feltüntető militáns rabszolgaságpárti ideológiák motiválták, hiszen azok csak a 19. század folyamán jöttek létre. Ugyanakkor azt is elismerte, hogy ez a megoldás nem felelt meg a szavazatok egyenlősége elvének. Mint megfogalmazta, „a háromötödös klauzula tehát nem volt a [ti. a küldöttek gondolkodásában meglévő, az egyes emberi „fajok” rangsorolására vonatkozó – L. Cs.] faji hierarchia kifejeződése, de a következő évszázad rasszista gondolkodásának előjele sem. Az egy ember egy szavazat elvét legjobban megközelítő megoldásként került bele az alkotmányba – s ez még akkor is így van, ha eredetét tekintve a képviselőlet államok közötti, nem pedig az államokon belüli elosztására vonatkozó formula volt, s ha a rabszolgatartó államok szabad férfi népességének túlértékelésével sértette is az egyenlőség elvét.”⁶⁵ (Kiemelés az eredetiben.) Vagyis a háromötödös szabály a lehető legtöbb volt, amit ebben a vonatkozásban az adott körülmények között el lehetett érni. Az is jellemző azonban, hogy Rakove mindenképpen tisztázni kívánta, hogy álláspontja nem jelenti a rabszolgaság intézményének vagy az ezzel kapcsolatos rasszista ideológiáknak az elfogadását. Mint megfogalmazta, „ezzel a kijelentéssel nem kívánom semmibe venni a 14. alkotmánykiegészítés sokkal nagyobb fontosságát, olvasóimat pusztán arra kívánom emlékeztetni, hogy az alkotmány megfogalmazóinak komolyan meg kellett vitatniuk, hogy a képviselőlet az emberek vagy a tulajdon vagy mindkettő képviseléről szól-e.”⁶⁶

Rakove-hoz nagyon hasonlóan értékelte a háromötödös klauzulát Richard Beeman. Ő is óva intett attól, hogy napjaink normái alapján ítéljük meg azt. Mint írta, „saját korunk szemüvegén át nézve sokkoló hatása lehet annak, hogy a morális dimenzió nem volt jelen” a küldöttek háromötödös szabályról folytatott vitáiban. Szerinte a rabszolga népesség figyelembevételét ellenző északi küldöttek sem a rabszolgaság erkölcsi alapon történő elítélése miatt tették azt, hanem „sok északi küldött egyszerűen kényelmetlenül érezte magát attól a gondolattól, hogy bármilyen vonatkozásban is a rabszolgákkal kapcsolják össze őket”. (Kiemelés az eredetiben.) Ez a „kínos érzés pedig legalább annyira táplálkozott mélyen gyökerező rasszizmusból, mint a rabszolgasorba vetett afrikaiak helyzetével kapcsolatos emberiességi megfontolásokból”.⁶⁷ Vagyis Beeman is amellett érvelt, hogy a háromötödös klauzula elfogadásakor az Alapító Atyákat nem a 19. századi értelemben vett modern rasszista ideológia motiválta. Alapvetően „az államok egyéni érdekeiről, nem pedig a rabszolgaság morális vonatkozásairól volt szó”, hiszen az északiakat és a délieket „elsődlegesen a hatalom érde-

⁶⁴ Beeman: *Plain, Honest men*, 223–225.

⁶⁵ Rakove: *Original Meanings*, 74.

⁶⁶ Rakove: *Original Meanings*, 380. Az 1868-ban elfogadott 14. alkotmánykiegészítés az Egyesült Államok állampolgárának nyilvánította a volt rabszolgákat, biztosítani kívánta a felszabadítottak polgári és politikai jogait, illetve kiiktatta az alkotmányból a háromötödös szabályt. *Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya*, 1996. 458.

⁶⁷ Beeman: *Plain, Honest Men*, 214.

kelte, amikor a rabszolgaság kérdése felmerült. A déliek alig valamit nyerhettek azzal, ha teljes körű vitát nyitnak arról, hogy erkölcsi szempontból joguk van-e rabszolgákat birtokolni.” (Kiemelés az eredetiben.) Beeman úgy látta, az a felvetés sem állja meg a helyét, hogy a háromötödös szabály északiak részéről történő elfogadása a Dél győzelmét jelentette volna, mivel amellet is hasonló erejű érveket lehet felsorakoztatni, hogy az, hogy „az északiak elutasították a dél-karolinaiak igényét, hogy a képviselő elosztásakor a rabszolgák teljes számát vegyék figyelembe, az agresszív rabszolgaságpárti erők vereségét jelentette”.⁶⁸

Ugyanakkor Beeman egy jegyzetben nagyon elismerően nyilatkozott George Van Clevenek az övétől némileg eltérő, akkor még csak kiadatlan doktori értekezés formájában hozzáférhető értelmezéséről, amit „a háromötödös klauzulával kapcsolatos viták és döntések legjobb és legátfogóbb feldolgozásának” nevezett.⁶⁹ Szerinte Van Cleve is alapvetően a hatalomért folytatott versengés keretei között értelmezte a háromötödös szabályozás megszületése körüli vitákat, amelyek elsődlegesen a tulajdon védelme körül forogtak, és ő is úgy látta, hogy a rabszolgaság kérdéséről a konvención folytatott disputákat alapvetően ideológiai tényezők és gazdasági érdekek határozták meg. Maga és Rakove, illetve Van Cleve nézetei között a legfontosabb különbséget pedig abban találta meg, hogy az utóbbi „hajlamos nagyobb jelentőséget tulajdonítani az államok gazdasági érdekeinek és általában a gazdasági fejlődés kérdéseinek”.⁷⁰

Beeman azonban arra is felhívta a figyelmet, hogy egyes delegátusok a kérdés erkölcsi aspektusaival is teljes mértékben tisztában voltak, legfeljebb a vitában nem hangoztatták nyíltan. Ilyen küldött volt például az eredetileg rabszolgatartó, de ekkorra már a rabszolgái felszabadításának gondolatáig eljutó kvéker, John Dickinson (1732–1808). Amikor 1787. július 9-én tetőpontjára hágott a képviselő elosztása feletti vita, Dickinson az alábbi gondolatokat vetette papírra jegyzetfüzetében: „Vajon mit fognak mondani a Világ előtt erről az új elvről, hogy a szabad emberek kormányzásának jogát egy olyan hatalomra alapozzák, amelytől a rabszolgák meg vannak fosztva [...] [akik] maguk képtelenek kormányozni, mégis azt adják a többieknek, amivel maguk nem rendelkeznek. A szó kihagyását [ti. a rabszolga kifejezés kihagyását a tervezet majd az alkotmány szövegéből] olyan erőfeszítésnek fogják tekinteni, amelyik olyan elv elhallgatására irányul, ami miatt szűgyenkeznünk kell.”⁷¹ (Kiemelés az eredetiben.) Az is nagyon érdekes, hogy Dickinson eredetileg azért jegyezte le azt a szöveget, mert el akarta mondani a vitában, a korábban említett körülmények hatására azonban elállt ettől.

Figyelemre méltó, hogy Kevin Gutzman és a Burstein–Isenberg szerzőpáros nem az alkotmányozó konvencióval, hanem az alkotmány ratifikálásával kapcsolatban elemezte csak Madison és a háromötödös szabály kapcsolatát. Madison az új alkotmány New York-i elfogadása körüli küzdelmek során, ahogy arról már szó esett, egyik társszerzője volt *A föderalista* című esszéorozatnak. Ennek 54. darabjában a háromötödös szabály alkalmazásának helyességéről igyekezett meggyőzni az állam közönségét.⁷² Ez nem esett nehezére, mivel annak felvetése 1783-ban tőle származott, s a szabály elfogadását a konvención is támogatta. Madison azzal érvelt a háromötödös szabály mellett, hogy az összhangban van a rabszolgák kettős jogi természetére vonatkozó korabeli felfogással, nevezetesen, hogy részben személyeknek, részben pedig tulajdonnak tekintik őket. E kérdés taglalása azonban már túlmutat

⁶⁸ Beeman: *Plain, Honest Men*, 214.

⁶⁹ Beeman: *Plain, Honest Men*, 473.

⁷⁰ Beeman: *Plain, Honest Men*, 473.; Van Cleve: *A Slaveholders' Union*, i. m.

⁷¹ Dickinson feljegyzését idézi: Beeman: *Plain, Honest Men*, 215.

⁷² Hamilton–Jay–Madison: *A föderalista*, 398–403.

ennek a tanulmánynak a keretein. Gutzman lényegében a virginiai politikus érveinek ismertetésére szorítkozott, míg a Burstein–Isenberg szerzőpáros azt elemezte, hogy a New York-i ratifikációs vita alakulásában milyen szerepet töltött be Madisonnak ez az írása.⁷³

Egy utolsó, kétségbeesett próbálkozás

Madison mindkét kamarában az arányos képviselet elvét szerette volna megvalósítani. Ezért a Nagy Kompromisszummal sem értett egyet, s még annak elfogadása előtt, 1787. július 14-én elmondott beszédében kifejtette, hogy a kompromisszumot azzal az indoklással akarják alátámasztani, hogy az új központi kormányzat „részben szövetségi, részben pedig nemzeti jellegű, ezért az utóbbi vonatkozásban a nép képviselői számának a népességgel kell arányosnak lennie míg az előbbi esetében az államok számával”.⁷⁴ A majdani negyedik elnök ezzel szemben úgy látta, nincs olyan eset, amikor a központi kormányzat ne közvetlenül az egyes embereket érintő döntéseket hozna, vagyis olyan nemzeti kormányzatról van szó, amely törvényhozásának mindkét házában az arányos képviselet elvét kellene alkalmazni. Újból arra hívta fel küldött társai figyelmét, hogy az egyenlő képviselet elvével nem akadályozható meg, hogy „a nagy államok ilyen vagy olyan módon ne tudnák maguk számára biztosítani azt a súlyt, ami arányban áll a nagyobb számaikból adódó fontosságukkal. Ha ezt nem tudják elérni a kormányzatban való arányos képviseletükkel, valószínűleg soha nem fognak együttműködni egy olyan kormányzattal, amelynek hatékonysága nem függ nagymértékben az ő önkéntes beleegyezésüktől, s ebben az esetben közvetett módon biztosítanak céljaik elérését.”⁷⁵

Ezt követően sorolta fel öt ellenérvét az államok egyenlő képvisellete ellen. Az első az volt, hogy a Szenátus felhasználásával a kisebbség felülírhatja a népi, képviselőházi többség véleményét. Másodikként azt említette, hogy a Szenátus zsarolhatja a Képviselőházat azzal, hogy az utóbbi által előterjesztett javaslatok elfogadását bizonyos feltételekhez köti. Harmadik érvként megemlítette, hogy a Szenátus az elnöki kinevezések és a nemzetközi szerződések jóváhagyása által „hozzárendelt sajátos hatalmak segítségével” is ráerőszakolhatja akarátát a képviselőházi többségre. Negyedikként úgy vélte, hogy az újabb tagállamok csatlakozásával a helyzet csak rosszabbodni fog, mivel azokat is az egyenlő képviselet alapján kell felvenni. A rabszolgaság szempontjából a legfontosabb az ötödik pontja volt, amelyben azt fejtegette, hogy ez a megoldás az Észak folyamatos fölényét fogja biztosítani a Déllal szemben: „Úgy látszik, hogy most már elég jól értik azt, hogy az érdekek valódi különbsége nem a nagy és a kicsi, hanem az északi és a déli államok között húzódik. A rabszolgaság és annak következményei alkotják a választóvonalat. A vonal déli oldalán öt állam, az északon pedig nyolc található. Ha népességarányos képviselet lenne [tudniillik a Szenátusban is – L. Cs.], az északi oldal számbelileg felülmúlná a másikat, de nem ugyanakkora mértékben, és minden nap az egyensúly felé haladnánk.”⁷⁶

A Nagy Kompromisszumot a kisebb és a nagyobb államok relációjában készültek „megkötni”, s ezzel szemben igyekezett James Madison azt bizonygatni, hogy az igazi ellentét nem ebben a vonatkozásban áll fenn a tagállamok között. Úgy vélte, a szenátusi egyenlő képviselet

⁷³ Gutzman: *James Madison*, 179–181.; Burstein–Isenberg: *Madison and Jefferson*, 176–178. A rabszolgák kettős jogi természetére lásd: Ghachem: *The Slave's Two Bodies*, i. m.

⁷⁴ Madison: *Notes on Debates*, 294.

⁷⁵ Madison: *Notes on Debates*, 294.

⁷⁶ Madison: Rule of Representation in the Senate, 1787. július 14. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-10-02-0059%20JSMN-print-01-10-02-0060#JSMN-01-10-02-pb-0102> (Utolsó letöltés: 2018. május 18.)

mellett garantálva van az északi régió szenátusi fölénye, hiszen az Egyesült Államoknak több északi tagállama volt. De miért tartotta jobb megoldásnak, ha mindkét kamarában az arányos képviselet elvét érvényesítik, amikor maga is úgy látta, hogy az északi régió úgy is megőrizné fölényét? A választ az utolsó mondatban rejlik. Mint azt korábban említettem, a kortársak többségével együtt Madison is arra számított, hogy a Dél népességszámának növekedésével arányos képviselet mellett a Dél utolérheti és leghagyhatja az Északot. Azzal kecsegtette a déli államokat, hogy arányos képviselet esetén idővel a Szenátusban is fölénybe kerülhetnek, míg az egyenlő képviselet tovább biztosíthatja az Észak fölényét.

Madison a regionális konfliktus e második felvetésekor még kétségbeejtőbb helyzetben volt, mint annak első említésekor. Küszöbön állott egy olyan kompromisszum megkötése, amelyik az ő eredeti elképzelésének végső vereségét jelentette. Ebben a helyzetben, egyfajta heroikus pesszimizmus jegyében tett utolsó kísérletet küldött társai meggyőzésére. Úgy vélem, ez alkalommal is azok a tényezők motiválták, mint két héttel korábban. Most is jórészt taktikai fegyverként vetette fel az északi és a déli államok megosztottságának problémáját. Ugyanakkor ezt ebben az esetben is erősíthette, hogy a rabszolgaság kérdését továbbra is valós és súlyos problémának tekintette. A siker azonban most is elmaradt.

Közvetlenül az alkotmányozó konvenció után Madison egyáltalán nem volt elégedett a végeredménnyel. Amint azt a Burstein–Isenberg szerzőpáros találóan megfogalmazta „azután, hogy annyi alkotmányt áttanulmányozott, azután, hogy egy nagy tervet dolgozott ki, valamint másfél hónapnyi vita után, James Madisonnak azzal kellett szembesülnie, hogy gyakorlatilag minden egyes eszméjét elutasították [...], a szenátusi arányos képviseletet az útszélre vetették. A Szenátus, amelyet »az erény és a bölcsesség« tárházának szánt, legrosszabb rémálmait váltotta valóra: az állami törvényhozások szerencsétlen eszközévé vált [...] James Madison nem egy saját elképzelése alapján megalkotott kormányzat büszke szülőjeként jelent meg, hanem olyan zeneszerzőként, akinek grandiózus szimfóniája befejezetlen maradt.”⁷⁷ Érzékelve azonban, hogy az eredeti elképzeléseihez képest gyengébb szövetségi kormányzatot létrehozó alkotmányt még így is nagyon sokan ellenzik, a ratifikációs vitában Madison vállalta annak támogatását. Akkor sem habozott az új alaptörvény elfogadtatása érdekében fellépni, amikor a rabszolgaság kérdése Virginiának az új alkotmányt ratifikáló konvencióján is fontos problémaként merült fel.

BIBLIOGRÁFIA

Nyomtatott források

- Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya.* In: Janda, Kenneth – Berry, Jeffrey M. – Goldman, Jerry: Az amerikai demokrácia. Budapest: Osiris Kiadó, 1996. 446–463.
- A konföderáció és az örökkévaló unió cikkelyei.* In: Lévai Csaba (szerk.): Új rend egy új világban. Dokumentumok az amerikai politikai gondolkodás korai történetéhez. Debrecen: Multiplex Media – Debrecen University Press, 1997. 166–176.
- Brutus esszéi New York állam polgáraihoz.* In: Lévai Csaba (szerk.): Új rend egy új világban. Dokumentumok az amerikai politikai gondolkodás korai történetéhez. Debrecen: Multiplex Media – Debrecen University Press, 1997. 185–191.
- Farrand, Max (ed.): *The Records of the Federal Convention of 1787.* Vol. 1. New Haven: Yale University Press, 1966.
- Hamilton, Alexander – Madison, James – Jay, John: *A föderalista: értekezések az amerikai alkotmányról.* Budapest: Európa, 1998.

⁷⁷ Burstein–Isenberg: *Madison and Jefferson*, 149–150., 159.

- Journals of the Continental Congress, 1783. március 28. <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lljc&fileName=024/lljc024.db&recNum=222&itemLink=r%3Fammem%2Fhlaw%3A%40field%28DOCID%2B%40lit%28jco241%29%29%230240001&linkText=1> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)
- Journals of the Continental Congress, 1783. április 1. <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lljc&fileName=024/lljc024.db&recNum=230&itemLink=r%3Fammem%2Fhlaw%3A%40field%28DOCID%2B%40lit%28jco241%29%29%230240001&linkText=1> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)
- James Madison to William Bradford, 1775. június 19. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-01-02-0047> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)
- James Madison to Joseph Jones, 1780. november 28. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-02-02-0120> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)
- Madison, James: Amendment to Report on Restoring Public Credit, 1783. március 28. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-06-02-0136#JSMN-01-06-02-pb-0406> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)
- Madison, James: Notes on Debates, 1783. március 28. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-06-02-0137> (Utolsó letöltés: 2018. június 2.)
- From James Madison to Edmund Pendleton. 1787. február 24. <https://founders.archives.gov/?q=1787%20february%2024%20Author%3A%22Madison%2C%20James%22&s=1511311111&r=12> (Utolsó letöltés: 2018. június 3.)
- Madison, James: Popular Election of the First Branch of the Legislature, 1787. június 6. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-10-02-0021#JSMN-01-10-02-pb-0033> (Utolsó letöltés: 2018. május 18.)
- Madison, James: Reply to the New Jersey Plan, 1787. június 19. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-10-02-0036> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.)
- Madison, James: Rule of Representation in the Senate, 1787. június 29. <https://founders.archives.gov/?q=June%2030%2C%201787%20Author%3A%22Madison%2C%20James%22&s=1511311111&r=24> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.)
- Madison, James: Rule of Representation in the Senate, 1787. június 30. <https://founders.archives.gov/?q=June%2030%2C%201787%20Author%3A%22Madison%2C%20James%22&s=1511311111&r=24> (Utolsó letöltés: 2018. május 17.)
- Madison, James: Rule of Representation in the Senate, 1787. július 14. <http://rotunda.upress.virginia.edu/founders/default.xqy?keys=JSMN-print-01-10-02-0059%20JSMN-print-01-10-02-0060#JSMN-01-10-02-pb-0102> (Utolsó letöltés: 2018. május 18.)
- Madison, James: *Notes of Debates in the Federal Convention of 1787 Reported by James Madison. With and Introduction by Adrienne Koch.* Athens, Ohio: Ohio University Press, 1985.
- Population of States and Counties of the United States: 1790–1990.* Washington D. C: U. S. Department of Commerce, Bureau of the Census, 1996.
- A Paterson vagy New Jersey-i tervezet.* In: Lévai Csaba (szerk.): Új rend egy új világban. Dokumentumok az amerikai politikai gondolkodás korai történetéhez. Debrecen: Multiplex Media – Debrecen University Press, 1997. 181–184.
- Randolph vagy Virginiai Tervezet.* In: Lévai Csaba (szerk.): Új rend egy új világban. Dokumentumok az amerikai politikai gondolkodás korai történetéhez. Debrecen: Multiplex Media – Debrecen University Press, 1997. 177–180.
- Variant Texts of the Virginia Plan, Presented by Edmund Randolph to the Federal Convention, May 29, 1787, Text A http://avalon.law.yale.edu/18th_century/vatexta.asp (Utolsó letöltés: 2018. április 13.)
- Variant Texts of the Plan Presented by William Patterson, June 15, 1787. Text A https://avalon.law.yale.edu/18th_century/patexta.asp (Utolsó letöltés: 2018. április 14.)

Szakirodalom

- Adair, Douglass G: *That Politics May Be Reduced to Science. David Hume, James Madison, and the Tenth Federalist.* In: Greene, Jack P. (ed.): *The Reinterpretation of the American Revolution 1763–1789.* New York: Harper and Row, 1968. 487–503. (Eredeti megjelenése: 1957.)

- Beeman, Richard: *Plain, Honest Men: The Making of the American Constitution*. New York: Random House, 2010.
- Broadwater, Jeff: *James Madison and the Dilemma of American Slavery*. In: Leibiger, Stuart (ed.): *A Companion to James Madison and James Monroe*. London: Wiley–Blackwell, 2012. 306–323. doi.org/10.1002/9781118281369.ch19
- Burstein, Andrew – Isenberg, Nancy: *Madison and Jefferson*. Random House: New York, 2013.
- Gigantino, James J: *The Ragged Road to Abolition: Slavery and Freedom in New Jersey, 1775–1865*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2015. doi.org/10.9783/9780812290226
- Ghachem, Malick W: *The Slave’s Two Bodies: The Life of an American Legal Fiction*. The William and Mary Quarterly, vol. 60. (2003) No. 4. 809–842. doi.org/10.2307/3491700
- Gutzman, Kevin R. C: *James Madison and the Making of America*. St. Martin’s Griffin: New York, 2012.
- Lévai Csaba: *A republikanizmus-vita: Vita az amerikai forradalom eszmétörténeti hátteréről*. Budapest: L’Harmattan Kiadó, 2003.
- Lévai Csaba: *Förtelmes kereskedelem. A rabszolga-kereskedelem és a rabszolgatartó rendszerek kialakulása a kora újkori Észak-Amerikában*. Budapest: L’Harmattan – Uránia Ismeretterjesztő Alap, 2020.
- Montesquieu: *A törvények szelleméről*. Budapest: Osiris–Attraktor, 2000.
- Norton, M. B. – Katzman, D. M. – Escott, P. D. – Chudacoff, H. P. – Paterson, Th. G. – Tuttle, W. M: *A People and a Nation. A History of the United States*. Boston: Houghton Mifflin Co., 1994.
- Parkinson, Robert G: *The Common Cause. Creating Race and Nation in the American Revolution*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2016. doi.org/10.5149/northcarolina/9781469626635.001.0001
- Rakove, Jack N: *James Madison and the Creation of the American Republic*. HarperCollins Publishers: New York, 1990.
- Rakove, Jack N: *Original Meanings. Politics and Ideas in the Making of the Constitution*. New York: Vintage Books, New York, 1997.
- Taylor, Alan: *The Internal Enemy. Slavery and War in Virginia, 1772–1832*. New York – London: W. W. Norton and Company, 2013.
- Taylor, Alan: *American Revolutions. A Continental History, 1750–1804*. New York – London: W. W. Norton and Company, 2016.
- Vajda Zoltán: *Republikanizmus az Amerikai Egyesült Államok 18-19. századi történetében*. Aetas, 13. évf. (1998) 4. sz. 39–68.
- Vajda Zoltán: *Civilizáció és stabilitás (David Hume és James Madison köztársaságról és pártokról vallott nézetei)*. Aetas, 23. évf. (2008) 2. sz. 19–32.
- Van Cleve, George: *A Slaveholder’s Union: Slavery, Politics, and the Constitution in the Early American Republic*. Chicago: The University of Chicago Press, 2010. doi.org/10.7208/chicago/9780226846699.001.0001
- Wood, Gordon S: *Empire of Liberty. A History of the Early Republic, 1789–1815*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2009. doi.org/10.1093/oso/9780195039146.001.0001
- Zilversmit, Arthur: *The First Emancipation: The Abolition of Slavery in the North*. Chicago: Chicago University Press, 1967.